„Alarmă: pacea poate învinge!”

Dan POPESCU

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Universitatea din București
“Lucian Blaga” University of Sibiu, University of Bucharest
Personal e-mail: dan.popescu@ulbsibiu.ro

“*Alarm: Peace can win!*”

The present study examines a Europe traumatized by two world wars and a cold war. A Europe that has observed and implenented its project - and needs to do something else than it has done before. Moreover, its positive links with Romania - a European country just like Europe, with its good and less good experiences and projections — have been seen precisely in this direction. What has been done and how does it work? This study aims at givimg more answers to the question.

Keywords: Europe, Romania, peace, war, experiences, development, resources, perspectives.

„Războiul nu este precum politica, precum pacea.
În politică, în vreme de pace ai nevoie de mult mai mult timp pentru a spune o prostie,
față de timpul necesar pentru a trage un foc în război”
***Joseph Bonaparte**, fratele lui Napoleon (replică din filmul „Napoleon” realizat de Yves Simoneau în 2002, cu Christian Clavier (Napoleon), Isabella Rosselini (Josephine), Gerard Depardieu (Fouché),*
John Malkovitch (Talleyrand), după cartea „Napoleon” a lui Max Gallo)

Ne aflăm, potrivit multora, în preambulul declanșării – în opinia mea imposibilă –, unui al Treilea Război Mondial. Ne aflăm în desfășurarea – în opinia mea, de „operetă”, deoarece în ultimele decenii marile puteri s-au înțeles și se înțeleg între ele, chiar dacă nu „la suprafață”, – unui alt „război rece”. Oricum, sunt, pe un desen imens, două ordini mondiale care se confruntă. Trăirea vieții față în față cu puritanismul. Pragmatismul față în față cu ideologia clamată dramatic. Acțiunea, față în față cu teoria abstractă mereu invocată. Pe un plan important, Georges Danton, revoluționar cu fața la viitor, generos și epicurian, debutând într-o sferă a toleranței ce se va accentua în timp, față în față cu Maximilien de Robespierre, crud, intransigent față de toți ceilalți, posomorât, privind în trecut. Un trecut chemat în boxa acuzaților pentru a i se da sentințe definitive alimentând infernul.

1. Situație teribil de complicată, aproape de neconceput după două războaie mondiale în care au curs fluvii de ură, sânge, lacrimi. În care oamenii au fost, și zei și diavoli și demoni. În care suferințele au fost cumplite, iar angajamentele de luptă pentru ca astfel de situații să nu se mai repete au fost nenumărate... De ce, ce ne-a făcut oare să ne confruntăm, să ne războim din nou într-un cadru ce pare tot mai întunecat? Problemele sunt numeroase. Oamenii se intersectează, se întrepătrund, cooperează deseori. Dar se și resping vehement, injurios de parcă nu am trăi cu toții în aceeași lume. O cauză esențială este proasta definire, interpretare și înțelegere a noțiunilor și categoriilor sociale, politice, culturale, religioase etc. De multe ori, fiecare înțelege altceva. Efectele negative au fost și sunt mereu cumulate, nu se elimină, nici măcar „retard”, odată cu trecerea timpului. Se vădesc șocuri și dezechilibre continue...

Un exemplu. Rareori putem găsi noțiuni mai prost definite și mai prost înțelese decât cele ale păcii și războiului. Termenul generic – pace, război – nu ne spune nimic, nu ne încadrează într-o zonă uman pozitivă sau negativă. De regulă, le atribuim un sens

militar: războiul, armate care se confruntă. Pacea, când armatele nu se află pe front, nu luptă, ci sunt încartiruite în cazărmi, iar „liniștea" domnește peste tot. Insuficient, chiar eronat. Există sensuri și nuanțe numeroase care pot modifica - și modifică chiar – principiile. Nu este vorba doar de diferențele specifice, ci chiar de genul proxim. Europa a fost și este semnificativ implicată – este drept, mai puțin în ultimele decenii – astfel.

2. Pacea, deci. O pace pe câmpurile de luptă. O pace civilă: atunci când oamenii din aceeași țară se înțeleg suficient între ei. O pace socială: nemulțumiri materiale și spirituale la nivel redus. O pace culturală: confruntările culturale la limita decenței. O pace religioasă: confruntările între diferite religii, în cadrul aceleași țări, și nu doar, reflectând înțelegere, toleranță. O pace a sufletului: în sinea fiecărui individ generată de circumstanțe favorabile astfel etc.

Aceleași caracteristici, dar în sensul contrar, se vădesc în ce privește războaiele. Cu diferența că dacă pacea, calmul sunt dorite mereu, spre a nu avea morți, victime, dezastre, nenorociri, sunt unele războaie, mai mult sau mai puțin atipice, ce nu încetează niciodată. Războaie de supraviețuire, de apărare, atunci când alții vor să te distrugă. Într-un fel, războaiele „asimetrice" de tipul celor dintre biblicii David și Goliath. Cei „micuți" luptând împotriva „marilor", „luându-și", deseori, dreptul de a face orice. Terorism, crime împotriva nevinovaților. Crima este socotită drept armă politică, iar uciderea drept act de dreptate, de înaltă virtute morală. Acest tip de conflict este, de regulă, criminal. Pe urmă, corect, războiul împotriva bolilor, războiul pentru afirmarea și consolidarea sănătății. Războiul împotriva sărăciei. Sunt, acestea din urmă, războaie fără pace, continue, în scopul propășirii ființei umane.

Structurile și exemplele respective pot fi mai mult diversificate. De fapt, fiecare situație are unicitatea ei, uneori cu greu putând fi încadrată în tipare generale. Iată, exemplul României. Două păci încheiate cu adversari totalmente diferiți ca generali, indivizi, educație, morală etc. Pacea de la Buftea (București), în 7 mai 1918, încheiată de România cu Imperiul German și Imperiul Austro-ungar, cu confiscări teritoriale devastatoare pentru România. Cu confiscări de resurse, cu angajamente înrobitoare în domeniile petrol, cărbune, metalifere și nemetalifere, cereale, animale, întinse până prin 1950 și chiar mai departe. Practic, România era desființată ca țară... Pe urmă Armistițiul din 12 septembrie 1944 de la Moscova, încheiat de România cu URSS; cu generali și armate cu un alt tip de educație, morală, pentru indivizi. Deși România se eliberase prin propria voință, prin actul de la 23 august 1944, iar luptele împotriva sovieticilor încetaseră chiar din clipa următoare, sovieticii, până în 12 septembrie 1944, dar și pe urmă, chiar dacă nu au întâlnit nici un inamic, au acaparat totul în drumurile lor românești, sub titlul de „captură de război": bunuri, utilaje, militari, soldați și ofițeri considerați prizonieri și trimiși la muncă în URSS. Jaful a continuat și după aceea, mai amplu chiar, incluzând minerale, parc de mașini și de cale ferată, instalații din fabrici, chiar fabrici întregi ș.a., în numele unor despăgubiri nedrepte în cuantumul lor impuse „învinsului" de către URSS. Numitorul comun pentru cele 2 evenimente ale unor mari imperii: politica și acțiunile înrobitoare față de învinși. Acest numitor comun nu prea s-a schimbat de-a-lungul veacurilor, mai ales în tulburările și războaiele de tip colonial: „pacea romană"; „pacea britanică"; „pacea germană"; „pacea franceză"; „pacea belgiană". „Pacea turcească" care, nu distrugea naționalitatea față de „pacea rusească" care o făcea. „Pacea japoneză", chiar „pacea americană" (să întrebăm „pieile roșii" din secolul XIX) deși într-un alt registru și cu mai multe avantaje pentru toți etc.

Oricum, de multe ori, în pofida jafului și sângerărilor de tot felul, nuanțele, cum spuneam, au modificat principiile. De exemplu, plusul imens de civilizație, organizare și ținte societale pe care l-au adus asemenea imperii în coloniile lor ce s-au luptat cumplit pentru dobândirea independenței. Foste colonii rămase în stadii de dezvoltare înapoiate, cu o corupție îngrozitoare, cu ecarturi imense între foarte puțini îmbogățiți și imens de mulți săraci. Aceasta a făcut ca cetățenii deveniți „independenți" din fostele colonii să aibe, aproape toți, un mare vis: acela de a veni să locuiască în fosta metropolă și să (re)dobândească cetățenia acesteia. Cine s-ar fi gândit? Cine a avut și are dreptate? Un subiect de reflecție...

3. Dar să cercetăm integrarea economiei românești în Uniunea Europeană, uneori destul de rău negociată de guvernanți. S-a afirmat și se afirmă în presă că integrarea s-a făcut și se face în contrapartidă cu transformarea economiei naționale într-o economie importatoare, generând un mare aflux de populație, în mare parte tânără și bine calificată, în afara țării, în general în state dezvoltate ale U.E. Argumentele „pro" nu sunt puține. Țara a pierdut și piesele considerabil astfel. Dar sunt și argumente „contra". Acestea, potrivit teoriei costului factorilor de producție. Teorie atacată ferm de Mihail Manoilescu, dar în alte condiții decât cele de acum. În speță, potrivit costului factorilor, dezvoltarea este mai avantajoasă acolo unde asemenea costuri sunt mai scăzute, în cadrul marilor lanțuri europene și de producție internaționale. Sunt chestiuni corecte din perspectiva unor avantaje economice generale. În orice situație, reiese însă limpede că putem remedia mai multe din aspectele considerate negative amplificând competitivitatea produselor românești, efortul național în direcția unei mai bune și inteligente integrări în spațiul economic al U.E., în spațiul nord-atlantic, într-o economie mondială tot mai neiertătoare cu cei mai puțini activi, incapabili să țină pasul cu marile exigențe calitative moderne. Exigențele

considerabil diferite față de cele din urmă cu 30-40 de ani. Este bine să reflectăm în acest sens.

4. ...Lumea este agitată și sunt confruntări nu puține. De la teme majore până la detalii. Unii vor o lume mai calmă, alții promovează timpul conflictual. Ei trăiesc - și trăiesc bine – astfel. Din motive economice în primul rând. Când balanța se înclină spre calm, cât de cât „vreme frumoasă", sub varii forme se nasc noi ambiții, se dezgroapă argumente mai vechi de confruntare, se zgândăre fiecare posibilitate astfel. Să nu se piardă poziții, să nu se altereze interese, să nu se lumineze perspective nesigure, cu potențial explozibil mare. Cuvântul de ordine este: „Alarmă: pacea ar putea învinge". Se repun, deci, în funcțiune, se dezvoltă, se perfecționează mecanismele negative. Sigur că nu există dihotomie, o lume „albă", integral, și una „neagră", integral. Sunt nuanțe, unele contradictorii, înșelătoare, dar în mare astfel stau lucrurile. S-ar putea oare ameliora situația spre calm? Probabil „da". Ar trebui să sesizăm, să știm mai clar, mai bine, să examinăm mai în detaliu forțele și energiile aflate în confruntare.

O componentă majoră este antiteza bogați – săraci. Dar nici pe departe încordarea nu se rezumă la această relație, e mult prea simplist. Totodată, negustorii de arme, cu toate relațiile lor în economie, în amonte și aval, în politică, în social, în cultură etc., au câștigat și câștigă mereu în războaie sau în situațiile premergătoare, de pregătire a războaielor. Războaiele „drepte", de supraviețuire, se fac mai mult cu eroism, la celelalte ne referim cu precădere. În același timp, la „vânătoare de fericire", cum scria Stendhal, lumea este împinsă înainte cu precădere de către cei care investesc, de către cei care cercetează și aplică noile energii, de cei care impulsionează știința. De către cei care „văd". De către democrație. De către cei ce ridică umanitatea pe un piedestal solid de pe care se poate scruta viitorul...

5. Ce ar putea sprijini spre bine? Sunt multe elemente și se integrează de la microeconomic spre mondoeconomic. Rămânând în sfera creării valorilor, ne putem referi la ceea ce a început să se numească „să învățăm economia și altfel". De mai mult de 4 decenii, în învățarea economiei (economics) se pune hotărâtor accentul pe studierea comportamentului rațional, ameliorarea strictă a ocupării în sectorul privat. Ceea ce înseamnă foarte multă matematică, formule, scheme, determinanți etc. Nu este deloc rău. Rău este că „economia dominantă" este exclusiv formulată astfel, spre „raționalitatea abstractă". Ceea ce înseamnă doar secvențe ale unei realități prezente și viitoare. Acestea nu reprezintă nici pe departe tabloul complex și foarte complicat al economiei, cu o componentă și un terminal fundamental „socialul".

...În secole, în decenii, în ani s-au acumulat în economie chestiuni legate de raționalitatea abstractă, de comportamentul rațional, dar și numeroase chestiuni legate de comportamente subiective, chestiuni legate de interese precise care nu sunt în sensul, ci împotriva raționalității, chestiuni legate de dobândirea pe orice căi – inclusiv a războiului militar, dar nu doar – a unor profituri imense. Chestiuni legate de bătăliile la suprafață sau, cel mai adesea, subterane, în problema stăpânirii resurselor, chiar în contra intereselor țărilor care le dețin. Chestiuni legate de alcov care, îndeobște, sunt iraționale și nu raționale (vezi în acest sens lucrarea de referință a francezului Guy Breton „*L'histoire d'amour dans l'histoire de France*", dar și alte volume pe tema alcovului mult dezbătută, mai ales de istorici și mai puțin economiști). Și atunci? Ce au oare în comun „optimismul" lui Adam Smith sau „pesimismul" lui David Ricardo, cu astfel de probleme, interese subterane, alcov, corupție? Dar „teoria marginalistă" a austriacului Carl Menger? Dar gândirea britanicului J.M. Keynes? Dar mercantiliștii, dar fiziocrații? Dar teoriile moderne asupra comerțului bazate pe profit strict economic și nu pe altceva? Nimic, sau aproape nimic.

Iată de ce considerăm că o modificare a registrului în acest sens ar fi nu doar necesară, ci obligatorie. Pentru a înțelege mult mai bine viața pe care se sprijină economia. Pentru a înțelege mult mai bine economia pe care se sprijină viața. Dintr-un astfel de unghi, în studiul economiei trebuie mărit timpul acordat istoriei economice naționale dar și a lumii – fără de care nu putem pricepe cum trebuie lumea globală, cu ceea ce are bun și cu ceea ce are rău în ea. Trebuie mărit timpul acordat filozofiei, eticii, moralei, chiar și literaturii, de multe ori romanele vădindu-se drept veritabile tratate economice, promovând atât comportamentul rațional, dar, de cele mai multe ori, comportamentul irațional (vezi și Vintilă Corbul, „*Dinastia Sunderland Beauclair"*, 3 volume, un saga economic pe problema acumulării primitive a capitalului ce te poartă peste 300 de ani în toată lumea). Astăzi „itaționalitatea" începe să se impună ca o formă nouă și tot mai des întâlnită de „raționalitate".

Cine va pierde și cine va câștiga astfel? În opinia mea, va câștiga umanismul, se vor amplifica posibilitățile de a sesiza și modela acțiunile umane imprevizibile. Revenind la România, numai astfel vom putea înțelege mai bine confruntarea interbelică în țară dintre cele 2 tipuri de politici în domeniul schimburilor internaționale. Anume politica „porților deschise" promovată de național-țărăniști, versus politica „prin noi înșine" promovată de național-liberali. O confruntare – o veritabilă comoară de idei – care, într-un fel sau altul, continuă și astăzi. Dincolo de o suprafață acoperită de negocieri edulcorate, de tratate abstracte, de acorduri ininteligibile, și oricum într-un subteran acoperit de interese punctuale, de comisioane imense, de corupție, de fel de fel de avantaje politice etc. Cu siguranță că ne-ar putea fi util un astfel de studiu în negocierile privind valorificarea zăcămintelor

românești de gaz din Marea Neagră. Avem, de altfel, în domeniul resurselor, dezbateri legislative, o experiență valoroasă astfel, de peste 170 de ani. Vezi, de pildă, lucrările lui George Barițiu și ale lui P.S. Aurelian, transilvănean și el de obârșie, ambii deveniți președinți ai Academiei Române. Dar nu doar ele. Iar în domeniul aurului avem o experiență, să-i spunem tot legislativă, încă din vremea Imperiului Roman. Cine le studiază, cine le valorifică? Practic, nimeni. Nu este deloc bine...

Astfel de situații se întâlnesc – desigur, în ipostaze diferite – nu doar pentru România, ci și pentru alte state, pentru alte economii, unde presiunile unor mari puteri spre a dobândi avantaje chiar nu au „raționalitatea abstractă". Din păcate, noi aproape că am devenit o republică tip „bananier", african, sud-american. Cu un număr imens de oameni și familii la limita supraviețuirii, chiar sub acesta, iar foarte puțini ducând un trai somptuos, peste cel al celor mai avute familii din vest. Și asta în principal prin corupție, prin avantaje create unora încă imediat după Revoluție, avantaje și oportunități subterane în bănci, politică, societate, diplomație, poziții, averi. Care, iată, se „moștenesc" – de la cei dinainte de '89, la cei de după – etc. Un segment important de ignoranță, incultură, hoții care aproape se eternizează, generând în consecință. Democrație? Să fim serioși. Politicienii, de multe ori, fac declarații când intră sau ies din restaurante... Dar nici pe departe nu ajunge asta...

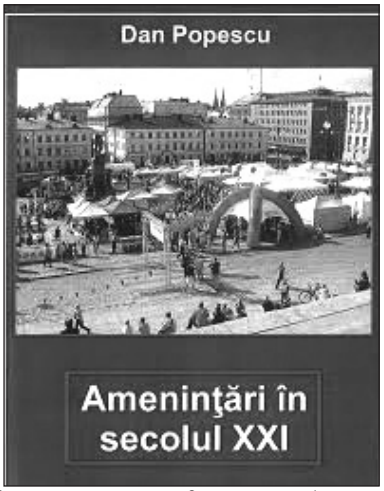
6. Un element de referință în considerațiile noastre: mai multe reflecții pe care le-a impus și le impune cartea americanului Samuel Huntington *„Șocul civilizațiilor"*. În opinia mea, încă insuficient dezbătută. În volumul său, S. Huntington reafirmă, în fapt și în mod îndreptățit, vigoarea civilizațiilor – „diviziuni milenare ale umanității a căror negare, în numele universalității «statului planetar» va amenința lumea cu conflicte". Dar Huntington promovează ideea stabilirii unor frontiere ferme, inexpugnabile pentru fiecare civilizație, în interiorul cărora acestea să exerseze, prin instituția statului respectiv, o deplină suveranitate. În acest sens și de aici încolo eu îmi exprim îndoieli. S-ar putea desprinde concluzia, afirmată nu o dată, că adevărata țintă a lui Huntington este „multiculturalismul", este pretenția de „Arcă a lui Noe" a Americii destinată să primească în sânul ei toate popoarele, reduse însă pe această cale la o anume cultură americană. Nu sunt de acord. Sunt de acord, însă, cu faptul că Huntington apasă ferm pe pedala imensei și realei probleme a comunicării. Mai bine spus, a lipsei de comunicare, a incomunicabilității ca atare a unor experimente istorice diferite, a toleranței acestora una față de alta. Iată asupra a ce putem reflecta, inclusiv în chestiuni românești...

7. Mai trebuie ținut seama de un fapt: războaiele religioase care, de multe ori – nu întotdeauna, însă – maschează mize economice. În ce context s-au desfășurat și se desfășoară, în ce context s-au accentuat? Eu sunt printre cei ce apreciază că spre sfârșitul secolului XX, prăbușirea ideologiilor „mirene" dintre care unele funcționau ca sisteme de credință, care structurau moralitățile și serveau ca suport organizării politice a statelor cât și ordinii internaționale, a lăsat un vid. Iar un astfel de vid a fost umplut de vechile viziuni ale lumii religioase. Europa a făcut, în bună măsură, excepție.

Pentru Europa, continent al intereselor economice masive, al imperiilor subsumate astfel, al unor politici coloniale în lume, uneori devastatoare. Pentru Europa, leagăn al școlilor de gândire economică esențial mercantilistă, leagăn al băncilor, al consorțiilor etc. Pentru Europa și europeni, deci, este relativ dificil să conceapă, acum, un război religios ca atare. Un conflict al cărui mobil să-l reprezinte exclusiv zelul religios. Dar în lume nu a fost și nu este doar Europa. Europeanul poate lupta crâncen în războaie militare, în războaie economice, în războaie pentru resurse naturale, în războaie financiare, chiar în războaie ideologice, dar luptă mai puțin pentru o miză strict religioasă: de exemplu Dumnezeu sau Profetul. În istorie a făcut-o cu fluvii de sânge, dar astăzi, la nivelul său de cultură, de școală, de laicitate, chiar de cinism, nu prea este dispus în acest sens. Chiar în vremea cruciadelor și a altor războaie europene cu iz religios, regii, generalii, cavalerii luptau cu precădere pentru onoare și glorie, iar, dintre cei de rang mai mic, cei mai mulți luptau mercenari, pentru bani. Fenomenele s-au accentuat în timp.

În plus, europeanul obișnuit cu separarea bisericii, a instituției religioase de stat – și, deseori, nu doar europeanul – chiar fără să fie ateu, vădește tot mai mult tendința de a considera religia, religiile ca un pretext menit să acopere, cu pricepere sau nu, adevăratele mize: politice, economice, culturale, ideologice. De multe ori el refuză să ia în serios ceea ce afirmă protagoniștii convinși ai conflictelor religioase... Aici este o mare problemă. Se vădește riscul de a nu înțelege nimic din gândirea celor ce le interpretează altfel, acționează așa conflictele de acest tip, în care oameni se omoară între ei, convingători, senini și încrezători în „lumea de apoi".

8. Dar războaiele rasiale, etnice, mai puțin în Europa – deși consecințele militare ale destrămării Iugoslaviei infirmă oarecum, că „mai puțin în Europa" – dar în Asia, Africa, în India, Indonezia, Cambogia, Laos, Vietnam etc., cât de rău afectează imaginea pașnică a lumii noastre prezente și viitoare? Foarte rău. Cel puțin un lucru se vădește: o notă foarte proastă pentru politicieni, incapabili să ia decizii care să permită stăpânirea fenomenelor. Iar România nu se află deloc în ultimele rânduri, ci în primele. De fapt, politicul, coborât rapid de la înălțimea funcțiilor sale principiale, nobile, de serv al națiunii, al altora,

s-a transformat într-o profesie care aduce mulți bani, poate – dar nu neapărat – prestigiu. Care aduce avere, influențe, putere etc. Spui vorbe și iei, ai bani. Oricum se câștigă bani mult mai ușor decât în management, de exemplu. Politicieni cu lecturi puține, demnitari cu consilieri la fel, mânați de ambiții „grele" de a ajunge ei demnitari...

Nu putem, însă, să neglijăm o amplă reverență celor care muncesc cu adevărat și influențează. O amplă reverență științei, artei, cercetării, educației, muncii efective specializate dar și altfel, lecturii, culturii, oamenilor ce se pregătesc în fiecare zi, devin mai înțelepți în fiecare zi. Cu atât mai mult, cu cât crizele economice, războaiele economice cu mult peste limita competitivității, cele religioase, chiar și cărțile, ideile, nu sunt ele însele la originea confruntărilor. De cele mai multe ori. Ceea ce a fost și este important este maniera, felul în care ideile noi sunt simțite, interpretate, trăite, finalizate de către indivizi. De aici și apelul nostru de mai înainte: „să învățăm economia și altfel".

9. Pentru a încheia. Într-o Europă, într-o lume amenințate de un alt război mondial, de un alt război rece, de arme nucleare și sisteme de rachete, de războaie și conflicte culturale, ideologice, religioase cât se poate de dure ș.a., problema războiului și a păcii este, în toate aceste direcții, o chestiune de costuri. Pentru cine se vădește cât de cât inteligent, fără să fie orbit de diferite patimi. Este o problemă despre ce se pierde și ce se câștigă prin război sau prin pace. Dar în toate domeniile menționate – și mai sunt și altele – și nu doar într-unul. În Europa, în America, în lumea de astăzi totul are legătură cu totul. Doar factorul economic ca atare nu poate „ține de frig". Este, totodată, o chestiune de umanism, de umanitate. Din trecut, pentru prezent și perspectivă. Istoria economică – și mai deloc schemele abstracte din economie – este cea care ne-a demonstrat-o și ne-o demonstrează. Să ținem seama de asta! Vă mulțumesc pentru atenție! (Comunicarea a fost ținută în lb. franceză)

P.S. Spre finalul Seminarului „Penser l'Europe", 2018, la partea de „discuții", l-am întrebat pe un foarte distins coleg austriac, profesor la Universitatea din Viena, care mi s-a părut că nu fusese foarte confortabil atunci când în comunicarea mea făcusem referință la politica marilor imperii, dacă în cercetarea austriacă a remarcat vreo luare de poziție împotriva defrișării devastatoare a pădurilor din România, de către firme austriece, cu capital austriac. Un mare scandal economic despre care s-a vorbit și se vorbește, dar mai mult expozitiv. Noi am „exportat" în anii '930 și mai apoi Eugen Ionescu și „Cântăreața chelă" la Paris, dar iată, acum, suntem confruntați cu munți „cheliți" sever de păduri în România. Ceea ce ne „omoară" mediul. Și firește că afectează și mediul U.E., nu doar pe el… L-am întrebat astfel în sensul unei anume obligatorii solidarități europene pentru mai bine manifestată de cercetare chiar în condițiile în care autoritățile din România, cele din Austria, cele de la nivelul U.E. nu au întreprins și nu întreprind mai nimic concret în acest sens. Sunt modificări climatice, se distruge atmosfera etc. Or, cercetarea poate iniția și potența acțiuni cu efecte pozitive... M-am gândit, atunci când am pus întrebarea amintită, la poziția protestatară a mai multor cercetători și publiciști români, tot în numele unei anume solidarități europene, atunci când, în 1938, Austria a fost „înghițită" de Germania lui Hitler, prin „Anchsluss". Din păcate, în cazul de acum, răspunsul a fost nu. Deci ignorare, „liniște". Este, totuși, o anume diferență de atitudine…

Bibliography

Elie Barnavi, „La mission des guerriers de Dieu", L'Histoire, nr.447, mai 2018

Emmanuelle Loyer, „Tout est culture", L'Histoire, nr.447, mai 2018

Guillaume Mazeau, „Danton, plutôt que Robespierre", L'Histoire, nr. 447, mai 2018, vezi tema „1978-2018: 40 ans de controverses"

Dan Popescu, „Amenințări pentru secolul XXI", Edit. Continent, Sibiu-București, 2014

Dan Popescu, „Vremuri turbulente", Edit. Continent, Sibiu-București, 2018

Dan Popescu, „Dieu et le profit. Une regarde europeen sur certaines doctrine économiques" în vol. Academie Roumaine, Fondation Nationale pour la Science et l'Art, Bucarest, 2018